

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ข้าวเป็นพืชอาหารหลักของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ ประเทศไทยผลิตข้าวได้ผลผลิตข้าวแต่ละปีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพภูมิอากาศและการแพร่ระบาดของศัตรูพืชเนื่องจากสภาพการเพาะปลูกประมาณร้อยละ 80 อยู่ในเขตอาน้ำฝน มักประสบปัญหาภัยธรรมชาติเช่นแล้งและน้ำท่วม นอกจากนี้ในหลายพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำสภาพเป็นดินเค็มหรือดินเปรี้ยว ขาดการปฏิบัติดูแลรักษา การป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เหมาะสม ขาดแคลนข้าวพันธุ์ที่เหมาะสมต่อสภาพพื้นที่ จากสภาพการผลิตดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลผลิตข้าวที่ได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ การผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค ในบางปีที่เกษตรกรประสบภาวะภัยธรรมชาติจึงขาดแคลนพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติจึงได้อนุมัติให้ดำเนินโครงการข้าวนาพื้นที่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ 2526-2529 โครงการข้าวนาพื้นที่ในเขตภาคกลางถึงปี 2530 โครงการพัฒนาข้าวในเขตภาคใต้ปี 2531-2534 โคตมี กิจกรรมนางข้าวประจำหมู่บ้านเป็นกิจกรรมหลัก

กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินงานนางข้าวประจำหมู่บ้านตั้งแต่ปีงบประมาณ 2526 จนถึงขณะนี้ ปี 2541 มีนางข้าวรวมทั้งสิ้น 5,980 นาง กระจายอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ซึ่งเป็นนางขนาด 10 ต้น จำนวน 5,353 นาง และนางขนาด 30 ต้น จำนวน 627 นาง เพื่อสนองนโยบายการแก้ไขปัญหาดังกล่าวการขาดแคลนข้าวพันธุ์ดีไว้บริโภคและทำพันธุ์ (กรมส่งเสริม:2537:3) สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ได้ดำเนินงานนางข้าวประจำหมู่บ้านเพื่อสนองนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งขณะนี้ มีจำนวนนางข้าวประจำหมู่บ้านจำนวน 155 นาง ในพื้นที่ 17 อำเภอ 2 ถึงอำเภอ โดยมีการจัดระดับนางข้าวไว้ 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 จำนวน 53 นาง ระดับปานกลางจำนวน 67 นาง และระดับที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขมีจำนวน 35 นาง

การจัดระดับกลุ่มนางข้าวประจำหมู่บ้าน

จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดระดับกลุ่มนางข้าวประจำหมู่บ้านไว้ดังนี้ นางข้าวขนาด 10 ตัน จำนวน 131 นาง และนางข้าวขนาด 30 ตัน จำนวน 24 นาง ดังนี้

ระดับกลุ่มนางข้าว	นางขนาด 10 ตัน	นางขนาด 30 ตัน	รวม
	จำนวน	จำนวน	
ระดับดี	41	12	53
ระดับปานกลาง	56	11	67
ระดับที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข	34	1	35
รวม	131	24	155

คณะกรรมการบริหารนางข้าวประจำหมู่บ้านเป็นผู้บริหารและการจัดการเท่าที่ผ่านมา ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากคณะกรรมการขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดการประชุมปรึกษาหารือ ขาดการจัดทำบัญชีผู้ถือหุ้นข้าว ขาดเงินทุนหมุนเวียน ฯลฯ ดังนั้นการศึกษาการจัดการนางข้าวประจำหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ จะทำให้ทราบถึงสถานการณ์การจัดการของคณะกรรมการนางข้าวประจำหมู่บ้าน ปัญหาอุปสรรคในการจัดการ ความแตกต่างของการจัดการของกลุ่มนางข้าวทั้ง 3 ระดับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการนางข้าวประจำหมู่บ้านทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับดี ระดับปานกลาง และระดับที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการของคณะกรรมการนางข้าวประจำหมู่บ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยในครั้งนี้สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาการจัดการนางข้าวประจำหมู่บ้านของจังหวัดเชียงใหม่ ให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่ทำการศึกษาคือ นางข้าวประจําหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ใน 17 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอพร้าว อำเภอแม่แตง อำเภอสะเมิง อำเภอเชียงดาว อำเภอหางดง อำเภอฝาง อำเภอแม่อาว อำเภอดินป่าดอง อำเภอจอมทอง อำเภอฮอด อำเภออมก๋อย อำเภอดอยเต่า อำเภอแม่แจ่ม อำเภอเวียงแหง อำเภอไชยปราการ อำเภอแม่วาง กิ่งอำเภอแม่ออน และกิ่งอำเภอดอยหล่อ

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษามีดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม
- ผลการดำเนินงาน
- แผนการดำเนินงาน
- จำนวนสมาชิกของกลุ่ม
- การจัดประชุม
- พันธุ์ข้าวสำรอง
- ลักษณะการกู้ยืมข้าว
- การคัดพันธุ์ข้าวคืน
- การจัดทำบัญชี / รูปแบบบัญชี
- จำนวนเงินทุนหมุนเวียน

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

การจัดการนางข้าวประจําหมู่บ้าน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับดี ระดับปานกลาง และระดับที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

นิยามศัพท์

1. นางข้าวประจําหมู่บ้าน หมายถึง นางข้าวที่จัดสร้างขึ้นโดยคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งได้รับงบประมาณ สนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นนางขนาด 10 ต้น และ 30 ต้น

2. คณะกรรมการบริหารนางข้าว หมายถึง บุคคลที่เป็นเกษตรกรที่เชื่อถือได้ในหมู่บ้านและหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีคณะกรรมการสภาตำบลและคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) เป็นผู้รับรองเห็นชอบ ซึ่งประกอบด้วย ครัวประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ และกรรมการ 2-4 คน
3. การได้รับการฝึกอบรม หมายถึง การได้เข้ารับการฝึกอบรมสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการนางข้าว
4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมของการ จัดการนางข้าวประจำหมู่บ้าน
5. ผลการดำเนินงาน หมายถึง ผลการดำเนินงานของกลุ่มนางข้าวประจำหมู่บ้าน ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา
6. แผนการดำเนินงาน หมายถึง แผนการดำเนินงานของกลุ่มนางข้าวประจำหมู่บ้าน แผนการดำเนินงานระยะ 3 ปี
7. จำนวนสมาชิกของกลุ่มนางข้าว หมายถึง จำนวนสมาชิกของกลุ่มนางข้าวประจำหมู่บ้าน
8. การจัดการนางข้าว หมายถึง การจัดประชุม การมีพันธุ์ข้าวสำรองเก็บไว้ในฉาง การกู้ยืมข้าวเพื่อบริโภคและทำพันธุ์ การคัดพันธุ์ข้าวคืน การจัดทำบัญชี และการมีเงินทุนหมุนเวียน
9. นางข้าวระดับดี หมายถึง มีคณะกรรมการบริหารนางข้าว คณะกรรมการมีการจัดประชุม 4 เดือน/ครั้ง มีพันธุ์ข้าวสำรองเก็บไว้ในฉางสำหรับให้เกษตรกรกู้ยืม ในรอบปีที่ผ่านมา ปริมาณ 3-5 ตัน มีการกู้ยืมพันธุ์ข้าวไปทำพันธุ์และบริโภคในรอบปีที่ผ่านมา ระหว่าง 3-5 ตัน มีการคัดพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนำมาคืน เพื่อเป็นพันธุ์ข้าวสำรองตามหลักวิชาการ มีการจัดทำบัญชีกู้ยืมพันธุ์ข้าวเป็นปัจจุบัน มีเงินทุนหมุนเวียนมากกว่า 10,000 บาท ขึ้นไป
10. นางข้าวระดับดีปานกลาง หมายถึง มีคณะกรรมการบริหารนางข้าว คณะกรรมการมีการจัดประชุม 6 เดือน/ครั้ง มีพันธุ์ข้าวสำรองเก็บไว้ในฉางสำหรับให้เกษตรกรกู้ยืม ในรอบปีที่ผ่านมาปริมาณ 1-3 ตัน มีการกู้ยืมพันธุ์ข้าวทำพันธุ์และบริโภคในรอบปีที่ผ่านมา ระหว่าง 1-3 ตัน มีการคัดพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนำมาคืน เพื่อเป็นพันธุ์ข้าวสำรองตามหลักวิชาการมากกว่าร้อยละ 50 มีการจัดทำบัญชีกู้ยืมพันธุ์ข้าวแต่ไม่เป็นปัจจุบัน มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 5,001-10,000 บาท

11. นางข้าวระดับที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข หมายถึง มีคณะกรรมการบริหารนางข้าว คณะกรรมการมีการจัดประชุม 12 เดือน/ครั้ง หรือไม่มีการจัดประชุมเลย มีพันธุ์ข้าวสำรอง เก็บไว้ในนางข้าวเพื่อให้เกษตรกรกู้ยืมในรอบปีที่ผ่านมาต่ำกว่า 1 คัน หรือไม่มีเลย มีการกู้ยืม พันธุ์ข้าวไปทำพันธุ์และบริโภคต่ำกว่า 1 คัน หรือไม่มีการกู้ยืม มีคัดพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนำมาคืน เพื่อเป็นพันธุ์ข้าวสำรองนางถูกต้องตามหลักวิชาการร้อยละ 50 หรือน้อยกว่าร้อยละ 50 หรือไม่มีการคัดพันธุ์ข้าว มีการจัดทำบัญชีกู้ยืมพันธุ์ข้าวแต่ไม่สมบูรณ์ หรือ ไม่มีการจัดทำบัญชี การกู้ยืมพันธุ์ข้าว เงินทุนหมุนเวียนต่ำกว่า 5,000 บาท หรือ ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน
12. การจัดประชุม หมายถึง การจัดประชุมคณะกรรมการบริหารนางข้าว และการ จัดประชุมสมาชิกของนางข้าวประจำหมู่บ้าน
13. พันธุ์ข้าวสำรอง หมายถึง พันธุ์ข้าวสำรองเก็บไว้ในนางสำหรับให้เกษตรกร กู้ยืม
14. การให้สมาชิกกู้ยืมข้าว หมายถึง การให้สมาชิกกู้ยืมพันธุ์ข้าวไปทำพันธุ์และ บริโภค โดยกำหนดอัตราดอกเบี้ย ช่วงเวลาของการกู้ยืมไว้และการทำหนังสือกู้ยืม
15. การคัดพันธุ์ข้าวคืน หมายถึง การคัดพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนำมาคืนเพื่อเป็นพันธุ์ ข้าวสำรองนาง
16. การจัดทำบัญชี หมายถึง การจัดทำบัญชีและเอกสารประกอบการลงบัญชี ประกอบด้วยใบเสร็จรับเงินขายข้าว ใบสำคัญจ่ายเงิน ใบรับข้าว ใบชำระคืนข้าว สมุดบัญชีเงิน ฝาก สมุดบัญชีคุมข้าว และบัญชีขั้วออกหน้ข้าว
17. เงินทุนหมุนเวียน หมายถึง จำนวนเงินทุนหมุนเวียนในการจัดการนางข้าว ประจำหมู่บ้าน